

Bioforsk Rapport

Bioforsk Report

Vol. 7 Nr. 150 2012

Skjøtselsplan for kystlynghei

Holsmoa og Holsøya, Vestvågøy kommune, Nordland

Annette Bär, Maja S. Kvalvik & Thomas H. Carlsen

Hovedkontor/Head office
Frederik A. Dahls vei 20
N-1432 Ås
Tel.: (+47) 40 60 41 00
post@bioforsk.no

Bioforsk Nord
Tjøtta
8860 Tjøtta
Tel.: (+47) 40 60 41 00
tjotta@bioforsk.no

Tittel/Title:

Skjøtselsplan for kystlynghei – Holsmoa og Holsøya, Vestvågøy kommune, Nordland

Forfatter(e)/Author(s):

Annette Bär, Maja S. Kvalvik & Thomas H. Carlsen

<i>Dato/Date:</i> 30.11.2012	<i>Tilgjengelighet/Availability:</i> Åpen	<i>Prosjekt nr./Project No.:</i> 420217	<i>Saksnr./Archive No.:</i> 2012/462
<i>Rapport nr./Report No.:</i> 7 (150) 2012	<i>ISBN-nr./ISBN-no:</i> 978-82-17-01005-0	<i>Antall sider/Number of pages:</i> 16	<i>Antall vedlegg/Number of appendices:</i> 5

<i>Oppdragsgiver/Employer:</i> Fylkesmannen i Nordland, Miljøvernavdelinga	<i>Kontaktperson/Contact person:</i> Ingvild Gabrielsen og Kjell Eivind Madsen
---	---

<i>Stikkord/Keywords:</i> Kulturlandskap, kystlynghei, utvalgte naturtyper, skjøtsel	<i>Fagområde/Field of work:</i> Arktisk landbruk og utmark
---	---

Sammendrag:

Denne skjøtselsplan presenterer kystlyngheier på Holsmoa og Holsøya på oppdrag fra beitebruker og Fylkesmannen i Nordland. Skjøtselsplanen baserer seg på kartlegging av vegetasjon knyttet til kystlyngheiene. Planen anbefaler tiltak for skjøtsel og sviing av kystlyngheiene på Holsmoa og Holsøya.

<i>Land/Country:</i>	Norge
<i>Fylke/County:</i>	Nordland
<i>Kommune/Municipality:</i>	Vestvågøy kommune
<i>Sted/Lokalitet:</i>	Holsmoa og Holsøya

Godkjent / Approved

Prosjektleder / Project leader

Håkon Sund, avdelingsleder

Annette Bär, forsker

Forord

Denne rapporten beskriver skjøtelsesplan i samsvar med Handlingsplan for kystlynghei. Arbeidet er utført på oppdrag fra beitebruker og Fylkesmannen i Nordland. Planen er en av flere skjøtelsesplaner for kystlyngheiområder i Nordland, og gir faglig funderte anbefalinger for skjøtsel og lyngheisviing for kystlyngheiområder på Holsmoa og Holsøya. Generell del (A) er hentet ut fra handlingsplanen for kystlynghei, som angir en mal og retningslinjer for kystlyngheier i Norge generelt, og er således ikke forfattet av undertegnet for denne skjøtelsesplanen.

Takk til beitebruker, Norsk Landbruksrådgiving Leknes og Fylkesmannen i Nordland for godt samarbeid og for verdifull informasjon til prosjektet.

Tjøtta, 15.10. 2012

Annette Bär
Bioforsk Nord Tjøtta

Innhold

A. Generell del	4
Ulike utforminger av kystlynghei	4
Generelle råd ved skjøtsel og restaurering av verdifulle kystlyngheier	5
B. Spesiell del - Holsmoa	8
SØKBARE EGENSKAPER (for Naturbase)	8
OMRÅDEBESKRIVELSE (For Naturbase og som grunnlag for skjøtselsplanen)	8
SKJØTSELSPLAN	9
B. Spesiell del – Holsøya	12
SØKBARE EGENSKAPER (for Naturbase)	12
OMRÅDEBESKRIVELSE (For Naturbase og som grunnlag for skjøtselsplanen)	12
SKJØTSELSPLAN	13
Kilder	16
Vedlegg	17

A. Generell del

Kystlynghei er en flere tusen år gammel naturtype som er dominert av røsslyng. Den ble skapt i de ytterste, oseaniske strøkene langs Norges kyst der klimaet er så mildt at småfe kunne gå ute hele året eller det meste av året. Om sommeren beitet også storfe i lynghei og lyng ble slått til vinterfôr. For å skape godt beitegrunnlag ble lyngheiene brent slik at det oppsto en mosaikk av gras- og urtevegetasjon (på nysvidde arealer) og lyngvegetasjon. Røsslyng er en eviggrønn dvergbusk som beites hele året, men er viktigst som fôrplante om seinhøsten og vinteren. Grasvegetasjonen er først og fremst vår- og sommerbeite, men særlig starr kan også spille en viktig rolle vinterstid. Selv om det er mange trekk i driftsmåten som er relativt ensartet, varierer både bruken og utformingen av kystlyngheia fra sør til nord og fra øst til vest.

Kystlyngheiene har spilt en viktig rolle i ressursutnyttelsen langs kysten og utgjorde tidligere ca. 2 % av landarealet i Norge. De strakk seg fra Lofoten til Kristiansand (eller muligens Grimstad). Også på noen få øyer i ytre Oslofjorden finnes det noe lynghei, bl.a. på Hvaler i Østfold. Lyngheidriften har gått sterkt tilbake i løpet av 1900-tallet. Når driften reduseres eller opphører, gror lyngheiene igjen. Også skogplanting, gjødsling, oppdyrking, nedbygging og nitrogennedfall utgjør trusler mot gjenværende arealer, og kystlynghei er nå en sterkt truet naturtype (Artsdatabanken 2011). Tradisjonell drift med helårsbeiting og lyngsviing er en forutsetning for opprettholdelse av kystlynghei.

Kystlyngheiene er egentlig ikke bare en naturtype, men en landskapstype som utgjøres av åpne arealer med en blanding av heivegetasjon, myr, havstrand, eng og knauser. Det norske kystlyngheilandskapet utgjør en del av et større lyngheilandskap som finnes langs atlantehavskysten helt ned til Portugal. Også i resten av det europeiske kystlyngheiområdet er lyngheia på sterk tilbakegang. Norge har verdens nordligst kystlyngheier og dermed et spesielt forvaltningsansvar for dem. Brann, beite og økologisk variasjon (fuktighet, pH) gir til sammen et stort mangfold av økologiske nisjer i lyngheisystemet, som igjen gir rom for en rekke arter og økotypen spesielt tilpasset bestemte deler av lyngheisyklusen. Selv om lynghei generelt regnes som et relativt sett artsfattig økosystem er det totale biologiske mangfoldet knyttet til hele lyngheisyklusen betydelig. Som i de fleste andre semi-naturlige økosystemer øker også artsmangfoldet, spesielt av de skjøtselsavhengige artene, med kalkinnholdet i jorda (pH).

Ulike utforminger av kystlynghei

Kunnskapen om variasjonen i kystlyngheivegetasjonen er under utvikling. Det nyeste systemet for beskrivelse av variasjonen i norsk natur, Natutyper i Norge (NiN) deler på grunnlag av vannmetning og kalkinnhold inn kystlynghei i seks grunntyper: kalkkysthei, intermedier kysthei og kalkfattig kysthei (dvs. tørrheier) samt kalkfuktigkysthei, intermedier fuktigkysthei og kalkfattig kystfuktighei (dvs. fuktigheier). (www.natutyper.artsdatabanken.no)

I tillegg til røsslyng er bl.a. blåbær, tyttebær, krekling, smyle, kornstarr, tepperot og skrubbær vanlige arter i norske kystlyngheier. Fuktigheier skiller seg fra tørrheier ved et framtrædende innslag av fuktigkrevende arter og myrarter som klokkeling, klokkebær, rome og bjønnskjegg. Nybrent kystlynghei med lyng i pionerfasen inneholder en del urter og gras, mens gammel lynghei (30-50 år) ofte er meget artsfattig og har et velutviklet mosedekke.

I det følgende gis det en kort beskrivelse av karakteristiske trekk for kystlynghei i sør, vest og nord. For å ivareta det biologiske mangfoldet er det viktig å ivareta lyngheier som representerer variasjonen langs hele kysten i tillegg til variasjonen i fuktighet og kalkinnhold.

Det meste av kystlyngheiene i sør er relativt tørr kystlynghei, fuktnei er sjeldnere. I de sørlige heiene forekommer klokkesøte langs kysten fra Lindesnes til Stavanger. I sørhellende lyngheier på litt næringsrik grunn kan man finne en del andre urter som blodstorkenebb, fagerperikum, kystmaure og firtann. På Lista og Jæren finnes det fortsatt en meget spesiell lyngheitype: lynghei som er et suksesjonstrinn mellom marehalmdyne og skog. De domineres av røsslyng, krekling, krypvier, marehalm og sandstarr.

Kystlyngheiene i vest dvs. fra Rogaland til Møre og Romsdal, har størst utstrekning i vest-øst-retning og for hundre år siden gikk lyngheia her langt inn i fjordene. I dag dominerer imidlertid lyngheia først og fremst de ytterste øyene og de ytre fjordstrøkene. Her finnes arter med høye krav til fuktighet og lang vekstsesong. Klokkeling, som vokser i fuktigere områder enn røsslyng, er vanlig her, og purpurlyng (NT på Rødlista 2010), som er frostømfintlig, finnes i en smal stripe ytterst på kysten til Sunnmøre. En rekke arter med vestlig utbredelse i Norge har lyngheia her som sitt viktigste habitat, for eksempel vestlandsvikke, lyngøyentrøst, fagerperikum, heiblåfjær og kystmyrklegg. Artsmangfoldet synker fra vest mot øst på grunn av at de klart vestlige artene faller ut.

I nord dvs. fra Trøndelag til Nordland, dominerer fuktnei på grunn av mye nedbør og lav temperatur. Torvdybden kan være flere desimeter og overgangen mot myr er glidende. Krekling blir et stadig vanligere innslag nordover og kan bli mer dominerende enn røsslyngen. Siden den har lavere beiteverdi kan det skape problemer i områder med vinterbeiting. Slåttestarr og torvull er også vanlige. Fra Sunnmøre og nordover minker innslaget av vestlige arter, mens innslaget av nordlige arter og fjellarter øker, som for eksempel dvergbjørk, rygebær og molte. Tørrhei kan forekomme i sørhellinger og på arealer med skrint jordsmonn. Her øker andelen av urter og gras som tepperot, engkvein og rødsvingel, og rygebær er et karakteristisk innslag. Den norske kysten domineres av næringsfattige bergarter, men nordover finnes det innslag av kalkrike bergarter som gir rik hei med innslag av kalkkrevende arter som flekkmure, blåstarr, reinrose, vill-lin, fjellfrøstjerne og orkideer. Også på skjellsand kan det utvikles slik rik hei.

Generelle råd ved skjøtsel og restaurering av verdifulle kystlyngheier

Skjøtsel

Kystlyngheiene er skapt ved rydding av skog, lyngsviing, beiting og lyngslått. De har utviklet seg gjennom gjensidig påvirkning mellom lynghei og beiting, først og fremst med gammelnorsk sau, men også med geit og sommerbeiting med storfe. Helårsbeite med gammelnorsk sau sees som den viktigste driftsmåten for å ta vare på kystlynghei. Ved innsiktsfull drift kan en også skjøtte kystlynghei ved beiting med spælsau, norsk kvit sau eller andre saueraser fra tidlig vår til sein høst, og tidvis vinterbeiting kombinert med tilleggsføring når forholdene tilsier det. Storfe som kviger, sinkyr (kyr i tørrperioden), ammekyr med kalv samt kastrater kan beite i kystlynghei om sommeren når det inngår strandeng eller andre arealer med gras- og halvgras i tilstrekkelig omfang i beiteområdet som helhet.

Lyngsviing er avgjørende både for opprettholdelse av ønsket artsinnhold i lyngheiene og det biologiske mangfoldet, og for sikring av godt og tilstrekkelig beitegrunnlag. Det er derfor viktig å planlegge lyngsviingen for flere år framover slik at man til enhver tid har den mosaikk av grasarealer og lyngarealer av forskjellig alder som er ønskelig. Det er best både for sauene og vegetasjonen om avsviingsområdene ikke er for store. Med store avsviingsområder minker det biologiske mangfoldet og sauene får vanskeligere for å finne godt fôr i tilstrekkelige mengder til enhver tid. For lammenes tilvekst er det spesielt viktig at det finnes lett tilgjengelige grasarealer fra våren og utover sommeren. Lyngsviingsarbeidet blir imidlertid mer arbeidskrevende når avsviingsarealene er små så det gjelder å finne en passe balanse.

I denne sammenheng er det viktig å kunne vurdere og bestemme hvor lang tid det skal gå mellom hver gang man svir av samme område dvs. hvilken rotasjonsperiode lyngheivegetasjonen skal ha. Utviklingen av røsslyngplanten går gjennom flere faser, fra pionerfase til byggefase og videre til

moden fase. Førproduksjonen er høyest i tidlig byggefase. Når lyngen begynner å bli gammel ("moden") dvs. vanligvis når den har blitt 20-30 cm høy, brenner man på nytt. Hvor lang tid det tar varierer med klima, lokale vokseforhold og beitetrykk, men man regner med 8-20 år. Siden utviklingen av røsslyngen kan variere så mye er det viktig at man lager individuelle skjøtselsplaner som tar hensyn både til røsslyngens evne til å regenerere, røsslyngens tilveksthastighet og en vurdering av problemarter som kan komme inn etter sviing.

Selve avsviingsarbeidet må også planlegges nøye med hensyn til hvor ilden skal starte og avsluttes. Myr- og vannkanter kan være naturlige avslutningslinjer, men det hender at man må lage branngater (5-6 m) for å sikre en god avslutning. Ved planleggingen av avsviingen må man også ta hensyn til fugl, kulturminner, landskapsestetikk og eventuelle erosjonsproblemer. Man må sørge for å ha brannslukkingsutstyr tilgjengelig og man må varsle brannvesenet på forhånd. Naboer bør også varsles. Det er viktig å være mange nok for å sikre at man kan styre brannen. Brenning må bare gjennomføres under gunstige værforhold og da det er tele eller fuktig jord dvs. i perioden fra sein høst til tidlig vår. Hvis man ikke selv har erfaring med lyngsviing, bør man skaffe profesjonell hjelp i hvert fall første gangen.

Restaurering

I gammel lynghei dvs. lynghei som ikke har vært brent på lenge, kan det være et kraftig oppslag av busker og trær. Hvis lyngheia skal tas i bruk igjen bør dette ryddes før man brenner på nytt. Spesielt rydding av einer er viktig siden einerkvister brytes ned svært sakte. Kvistene står derfor lenge etter sviingen igjen og kan føre til jurbetennelse hos sau når de går på beite i de nysvidde områdene. Noe bjørk, rogn og ulike vierarter bør imidlertid settes igjen fordi det kan være viktig "tilskuddsfôr" for sauene. I gammel lynghei er det mer mose og lav i bunnsjiktet enn i lynghei som har vært i kontinuerlig drift. Det kan forårsake seinere regenerering av vegetasjonen etter sviing. I tillegg kan gammel lyng ha vanskeligere for å sette rotskudd, noe som også forsinker regenereringen. Selv om regenereringen i gammel røsslyng går seint etter første sviing, kan det gå fortere ved ny sviing. Det beste resultatet oppnås imidlertid i områder som ikke er for gjengrodde.

Beiting og dyrevelferd

Ved vurdering av områder med kystlynghei med omsyn til egnethet og kvalitet som beite må forhold som vegetasjon, mengde og kvalitet av beiteplanter, tilgang på vann, mulighet for å søke ly/skygge m.m. vurderes. Tilgjengelighet med tanke på tilsyn skal også vurderes. Det stilles krav om at det er tilstrekkelig beitegrøde til at dyrenes behov for energi, protein og mineral dekkes både med hensyn til vedlikeholdsfôr og tilvekst, og at antall dyr i ulike deler av beitesesongen tilpasses beitegrunnet.

Gammelnorsk sau (ofte kalt villsau) er en hardfør, lett sau som er tilpasset utegangerdrift i store deler av året, eller hele året der og når det er vilkår for det. Krav til beitekvalitet er gjeldende ved hold av gammelnorsk sau og utegangerdrift. Driften skal være tuftet på et opplegg som sikrer god dyrevelferd. Driftsformen helårs utegangerdrift krever godkjenning fra Mattilsynet, og det forutsetter driftsopplegg og tilsyn som tar høyde for situasjoner med behov for tilleggsfôring og ly/enkelt dyrerom når forholda krever det.

Ved kombinasjon av område med milde vintre, tilstrekkelig areal og velskjøttet beite med kystlynghei greier gimrer og voksne sauer av gammelnorsk sau seg vanligvis tilfredsstillende gjennom vinteren. Om nødvendig må tilslipp av vær ordnes slik at lamming om våren ikke starter før beitegraset er kommet i vekst slik at sauene finner næringsrikt fôr til produksjon av melk. Kommer det tungt snøfall som blir liggende, og som gjør det vanskelig for sauene å få tak i tilstrekkelig fôr, må en straks sette inn tiltak med tilleggsfôring og om nødvendig hente dyrene i hus og/eller innhegning med ly for nødvendig oppfølging. Vinterbeite til utegangersau må ha tilstrekkelig med lynghei av god kvalitet. Unge skudd av røsslyng er viktigste vinterbeiteplanta, men tilgang på starr, gras som de finner innimellom m.m. er betydningsfullt for det samlede næringsopptaket om vinteren. Innholdet av protein i

fôret er gjerne noe knapt. Gammelnorsk sau kan i noen grad tære litt på kroppsreserver gjennom vinteren, uten at dette er kritisk. Dyrene må da ha fått bygd opp kroppsreserver gjennom sommer, høst og førjulsvinter.

Tilveksten på lam og sauer av gammelnorsk sau ved helårs utegangerdrift i kystlynghei på Vestlandet og Sør-Trøndelag er undersøkt i et forskningsprosjekt. Tilveksten på lammene var høyere i flere av de undersøkte lokalitetene i Trøndelag enn i Hordaland og Sogn og Fjordane. Det kan være flere grunner til dette bl.a. har god tilgang på grasområder stor betydning for lammenes tilvekst, men også berggrunn og jordsmonn er faktorer som spiller inn. I noen av lokalitetene på Vestlandet ble det gjort undersøkelser der en så på tilveksten både hos lam og sauer i mer oppdelte perioder. Disse registreringene viste at det var liten tilvekst på lam fra sist i august til først i oktober, men at tilveksten på gimrer og sauer var tilfredsstillende og at disse bedret holdet utover høsten.

I Vestlandsfylkene Hordaland, Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal er situasjonen at en god del av villsaulammene fra kystlynghei ikke har nådd tilfredsstillende slaktevekt, kjøttsetting og fettinnhold ved tidspunktet for høstslakting. Disse lammene som ikke er slaktemodne må overvintres på en måte som sikrer tilstrekkelig fôrtilgang og god dyrevelferd. Små sauelam må ikke gå sammen med vær slik at de kan bli paret, da drektighet krever svært mye og setter individet tilbake i utvikling, og kan være i strid med kravet om godt dyrehold. Produksjonsmessig er det heller ikke noen god løsning at utegangersau lammer årsgamle, da en lett kan komme inn i en vond sirkel med seinere lamming og dermed små lam om høsten.

Vanlig norsk kvit sau og andre norske langhalete raser med regional utvikling og tilpassing (steigar, cheviot, ryggja), spælsau og eventuelt andre saueraser kan også beite i kystlynghei lenge utover høsten der det er vilkår for det, og i deler av vinteren når det blir kombinert med innefôring som sikrer dyra tilstrekkelig med energi og protein. Driftsmåten som kombinerer utegangerdrift og innefôring er lite brukt i dag sammenlignet med tidligere, men er fortsatt i bruk m.a. i området ved Lindesnes i Vest-Agder, Rogaland, Hordaland og enkelte steder videre nordover langs kysten.

Beiting med de langhala sauerasene eller spælsau i kystlynghei gjennom sommeren vil ofte gi mindre tilvekst på lamma enn annet utmarks- eller fjellbeite. Mengdeinnslaget av gras og urter er viktig, det gjelder å få en god start på tilveksten hos lamma fra våren av, og at tilveksten ikke stagnerer og blir for lav når en kommer utover sommeren og seinsommeren. Ved større innslag av strandeng i tilknytning til kystlynghei, kan beitet være tilfredsstillende som sommerbeite både til tyngre saueraser og stedvis til storfe (sinkyrr, kviger, kastrater, ammekyr). Naturtypen strandeng er det generelt mer av på deler av Trøndelagskysten og særlig i Nordland (Helgelandskysten) enn hva som er tilfelle på Vestlandet.

For mer utfyllende om skjøtsel, restaurering og hevd, se:

Skjøtselsboka for kulturlandskap og gamle norske kulturmarker som finnes på DN's hjemmesider:

<http://www.dirnat.no/content/1916/>

Annen aktuell litteratur

Haaland, S. 2002. Fem tusen år med flammer; det europeiske lyngheilandskapet. Vigmostad & Bjørke.

Kaland, P.E. & Vandvik, V. 1998. Kystlynghei. S. 50-60 i: Framstad, E. & Lid, I.B. (red.) Jordbrukets kulturlandskap, Universitetsforlaget, Oslo.

Moen, A. 1998. Nasjonalatlas for Norge: Vegetasjon. Statens kartverk, Hønefoss.

Nilsen, L.S. (red.) 2009. Naturen. Populærvitenskapelig tidsskrift. 2009-2: 66-128. Spesialnummer om kystlynghei i Norge.

B. Spesiell del - Holsmoa

SØKBARE EGENSKAPER (for Naturbase)			
*Navn på lokaliteten Holsmoa		*Kommune Vestvågøy	*Områdenr. 1860/13101
ID i Naturbase BN00069939	*Registrert i felt av: Aune, S. 2010, Karlsen, G. & Bär, A. 2012		*Dato: 24.08.2010, 19.04.2012
Eventuelle tidligere registreringer (år og navn) og andre kilder (skriftlige og muntlige) Kaland & Kvamme (Faggrunnlag for kystlynghei. DN Rapport 2012)			Skjøtselsavtale: Inngått år: - Utløper år: -
*Hovednaturtype: Kystlynghei, D07 - 70% Tilleggsnaturtyper: Strandeng, G05 – 10 %	% andel	Utforminger: Kalkfattig kystfukthei (D0708) – 70 % Strandeng som hevdes med beite, G0503 – 10 %	% andel
*Verdi (A, B, C): A	Annen dokumentasjon (bilder, belagte arter m.m.)		
Påvirkningsfaktorer (kodeliste i håndbok 13, vedlegg 11)			
Stedkvalitet	Tilstand/Hevd	Bruk (nå):	Vegetasjonstyper:
< 20 m x	God	Slått Torvtekt	Fuktig kystlynghei (H3) Tørr lynghei, røsslyng-heigråmose-lav-utforming (H1e) Øvre salteng rødsvingel-saltsiv-grusstarr-salteng (U5c) Fattig tuemyr, røsslyng-kystthei-utforming (K2b)
20 – 50 m	Svak x	Beite x Brenning (x)	
50-100 m	Ingen	Pløying Park/hagestell	
> 100 m	Gjengrodd	Gjødsling	
	Dårlig	Lauving	
OMRÅDEBESKRIVELSE (For Naturbase og som grunnlag for skjøtselsplanen)			
INNLEDNING			
<p>Område ble befart i 2008 og plukket ut som et av referanseområdene i faggrunnlag for kystlynghei (Kaland & Kvamme 2012). I 2010 ble område kartlagt ifm supplerende kartlegging av naturtyper i Nordland og lagt inn i Naturbasen. I 2012 ble område befart ifm tilskuddsordning for utvalgte naturtyper; i april ifm et svi- og skjøtselskurs på Holsmoa og senere av Norsk Landbruksrådgiving ifm avklaring av gjerdetrasse og utarbeidelse av miljøplan trinn 2.</p>			
BELIGGENHET OG NATURGRUNNLAG:			
<p>Holsmoa er ei halvøy som ligger sør for Leknes sentrum. Halvøya henger sammen med Holsøya ved fjære sjø. Berggrunnen i området består av mangeritt. Lokaliteten omfatter lyngheiareal i mosaikk med myr på halvøya ut mot Holsøya, og avgrenses mot øst, sør og nord mot sjø/fjæresone. I nord avgrenses lokaliteten delvis mot en vei (som fortsetter i en sti langs sjøkanten), og delvis mot innmarksareal. Topografien er skiftende mellom flate terrengdekkende myrer og delvis lyngheiklede bergknauser og steinblokker.</p>			

NATURTYPER, UTFORMINGER OG VEGETASJONSTYPER

Lokaliteten består av kystlynghei (D07), i mosaikk med strandeng (G05) og noe fattig myr. Dominerende vegetasjonstype er fuktig lynghei (H3). På tørrere partier, spesielt på bergknauser, er det overgang mot tørr lynghei, røsslyng-heigråmose-lav-utforming (H1e). Som et belte langs sjøkanten og lengst i sør forekommer strandengvegetasjon (U5 øvre salteng). I fuktsøkk og dårligere drenerte partier forekommer myrvegetasjon i form av fattig tuemyr, røsslyng-kysthei-utforming (K2b). Myra har ikke naturtypeverdi.

ARTSMANGFOLD:

Lygheia domineres av røsslyng og krekling, med større innslag av krekling og heigråmose på de tørreste rabbene. Fuktdragene har lyngdominert vegetasjon med røsslyng og krekling på tuene, mens blokkebær, torvull, bjønnskjegg og molte forekommer rundt. På de våtere myrflatene er det innslag av blant annet myrhatt, slåttestarr, duskull og engfrytle. I overgangssonen mellom lynghei og myr er det enkelte lauvtrær (bjørk, rogn), men videre gjengroing ser ut til å bli holdt nede av sauebeitingen. Det finnes også noe einer i området, hovedsakelig på bergknausen ytterst mot Holsøya. Strandenga i sør er gressrik og her vokser blant annet hvitkløver, følblom, vanlig arve, rapp-arter, engsoleie, fjellmarikåpe, ryllik, rødsvingel, fjærekoll og engsyre.

BRUK, TILSTAND OG PÅVIRKNING:

Området har blitt kontinuerlig brukt som beiteareal til både sau og kyr de siste 50 årene. Beiting med kyr ble avsluttet rundt 2000. I dag beites lokaliteten inkl. Holsøya med 32 kvitsau og 17 gammelnorsk sau + lam (sistnevnte fra 2011) i hele sommersesongen. Helårsbeite med gammelnorsk sau har vært vanskelig grunnet problem med å få sjøgjerde til å stå imot haust- og vinterværet. Heiene har ikke vært brent i nyere tid og røsslyng i kystlyngheia er for det meste grovt og gammelt. Ellers finnes det forholdsvis få tegn på gjengroing med kratt og einer.

FREMMEDE ARTER:

Ingen registrert.

KULTURMINNER:

Det ligger et gravfelt fra jernalderen i den vestre delen av lokaliteten (automatisk fredet, registrert i Askeladden-database).

SKJØTSEL OG HENSYN

Beitinga av området bør opprettholdes for å forhindre gjengroing. Helårsbeiting med utegangersau er ønskelig. I så fall trengs det solid gjerding (ut i sjøen) som kan stå imot høst- og vinterværet. Spesielt når helårsbeite skal realiseres vil det være aktuelt å svi av deler av lyngheiarealet for å forbedre beitekvaliteten. Samtidig reduserer man forekomsten av gjengroingsarter som einer, krekling og kratt. Det må tas hensyn til kulturminner ved lyngheisviing.

DEL AV HELHETLIG LANDSKAP:

Området er rikt på kulturminner, og er vernet etter kulturminneloven. Holsmoa henger sammen med Holsøya, og sammen danner de et større område med lyngheivegetasjon. Området er registrert som verdifullt kulturlandskap (KF00000581), samt er et referanseområde i faggrunnlag for kystlynghei (2012).

VERDIBEGRUNNELSE:

Lokaliteten består av relativt artsfattige lyngheier i mosaikk med myrflater. Lyngheia dekker et relativt stort areal, er i god hevd og har høyt innhold av røsslyng. Slike lyngheier er bevaringsverdige. Området er tilrettelagt med sti og infotavler. Kort avstand til tettstedet Leknes gjør det også egnet for fagformidling. På bakgrunn av dette, samt plasseringen i et helhetlig kulturlandskap rikt på kulturminner, gis lokaliteten verdien A, svært viktig.

SKJØTSELSPLAN

DATO skjøtelsesplan: 01.09.2012		UTFORMET AV: Annette Bår		FIRMA: Bioforsk Nord, Tjøtta	
UTM 32 7564612 N 691630 Ø	Gnr/bnr. 68/3+9+10+15+22+2 4+29+33+43+64+94	AREAL (nåværende): 242 daa	AREAL etter evt.restaurering:	Del av verneområde? nei	

MÅL:

Hovedmål for lokaliteten:

Bevare kystlynghei på en av de nordligste forekomster i Norge.

Konkrete delmål:

- (Helårs)beite og sviing skal holde kystlynghei i god hevd.
- Røsslyng skal forekomme i forskjellige aldersstadier og med jevnt dekning.

Ev. spesifikke mål for delområde(r):

Tilstandsmål arter:

- Røsslyng i forskjellige aldersstadier og med jevnt dekning.

Mål for bekjempelse av problemarter/gjengroing:

- Innslag av einer og kratt skal ikke øke.

AKTUELLE TILTAK:

Generelle tiltak:

Aktuelle restaureringstiltak, utover de generelle:

- Sviing av lynghei for foryngelse av røsslyng og redusert oppvekst av einer og kratt inkl. manuell fjerning av kratt > 1 m og einer før eller etter sviing.
- Gjerding (motstandsdyktig mot høst- og vintervær).

Aktuelle årlige skjøtselstiltak, utover de generelle:

- Beite, gjerne helårsbeite (eller så lenge som mulig utover høsten) med utegangersau (inkluderer også strandeng sørvest for lokaliteten). Om vinteren evt. beite bare på den nordlige delen dersom ekstragjerding ikke er mulig.
- Sviing jfr. sviplanen (vedlegg 1).

Prioritering (år)	Ant daa og kostnad/daa	Kontroll: (Dato)
Fra 2012		
2013/14	350 m (~80 kr /m)	
Årlig	242 daa	
Årlig 1-2 delflater	Ca. 5-15 daa Sammenlagt 120 daa	

UTSTYRSBEHOV:

Gjerdematerial, utstyr til sviing (gassbrenner, evt. brannvifter), evt. ryddesag

OPPFØLGING:

Skjøtelsplanen skal evalueres innen:

4-5 år

Behov for registrering av spesifikke artsgrupper:

Dekning og tilstand av røsslyng og einer

Tilskudd søkt år:	2005 (SMIL-midler) 2012 (UN-midler)	Søkt til:	gjerding Skjøtelsplan, utstyr til sviing
Tilskudd tildelt år:	2012: NOK 15.000 + skjøtelsplan	Tildelt fra:	
Skjøtelsavtale parter:			

ANSVAR:

Person(-er) som har ansvar for iverksettelse av skjøtselsplanen.

Grunneier og gårdsbruker Jan Erik Storheil
Norsk Landbruksrådgiving Leknes v/Gustav Karlsen
Fylkesmannen i Nordland, Miljøvernadv. v/Ingvild Gabrielsen

ARTSMANGFOLD:

Lygheiene domineres av røsslyng og krekling, med større innslag av krekling og heigråmose på de tørreste rabbene. Fuktdragene har lyngdominert vegetasjon med røsslyng og krekling på tuene, mens blokkebær, torvull, bjønnskjøgg og molte forekommer rundt. Engvegetasjonen nordøst i lokaliteten er gressrik og godt nedbeita. Arter registrert her er blant annet sølvbunke, gulaks, tiriltunge, enghumleblom, følblom, vanlig arve, ryllik, engsoleie, fuglevikke og fjellfrøstjerne. Det ble også gjort funn av marinøkkel som er en indikatorart for gammel kulturmark. Innen hele lokaliteten er det forekomst av en del teppevoksende einer spesielt på tørre steinknauser i lyngheia. Strandenga ble ikke prioritert under kartlegginga. På andre strandenger i området ble det registrert flere sopparter, men disse ble ikke artsbestemt.

BRUK, TILSTAND OG PÅVIRKNING:

Området har blitt kontinuerlig brukt som beiteareal til både sau og kyr de siste 50 årene. Beiting med kyr ble avsluttet rund 2000. I dag beites lokaliteten inkl. Holsmoa med 32 kvitsau og 17 gammelnorsk sau inkl. lam (sistnevnte fra 2011) i hele sommersesongen. Helårsbeite med gammel norsk sau har vært vanskelig grunnet problem med å få sjøggerde til å stå imot høst- og vinterværet. Heiene har ikke vært brent i nyere tid. Innen hele lokaliteten er det forekomst av en del teppevoksende einer spesielt på tørre steinknauser i lyngheia.

FREMMEDE ARTER:

Ingen registrert.

KULTURMINNER:

Område er svært rik på fornminner. Se kart i vedlegg 5.

SKJØTSEL OG HENSYN

Beitinga av området bør opprettholdes. Helårsbeiting med utegangersau kan vurderes. I så fall vil det være aktuelt å svi av deler av lyngheiarealet for å bedre beitekvaliteten. Det må tas hensyn til den rike forekomsten av kulturminner ved en eventuell lyngheisviing.

Beitinga av området bør opprettholdes for å forhindre gjengroing. Helårsbeiting med utegangersau er ønskelig. I så fall trengs det solid gjerdning (ut i sjøen) som kan stå imot høst- og vinterværet. Siden grunneieren ikke gir tillatelse til sviing grunnet den rike forekomsten av kulturminner, og gjerdning viser seg å være for krevende, kan det også vurderes å utelukke Holsøya som vinterbeiteområde slik at dyrene bare går på Holsmoa. Dette med tanke på at beitekvaliteten trolig ikke kan forbedres uten sviing hvor både fôrverdien til røsslyngen forbedres og einer og krekling forsvinner.

DEL AV HELHETLIG LANDSKAP:

Området er svært rikt på kulturminner, og er vernet etter kulturminneloven. Holsøya henger sammen med halvøya Holsmoa, og sammen danner de et større område med lyngheivegetasjon. Området er registrert som verdifullt kulturlandskap (KF00000581), samt er foreslått som referanseområde i handlingsplan for kystlynghei.

VERDIBEGRUNNELSE:

Holsøya er vurdert til verdi A, svært viktig. Lokaliteten består av relativt artsfattige lyngheier, men har blitt kontinuerlig brukt som beiteareal de siste 50 årene. Det er få kjente lyngheier så langt nord i god hevd med høyt innslag av røsslyng. Holsøya er rikt på kulturminner. Lokaliteten må ses i sammenheng med Holsmoa som også er gitt A-verdi, siden disse danner et større lyngheiområde.

SKJØTSELSPLAN

DATO skjøtelsesplan: 01.09.2012	UTFORMET AV: Annette Bär		FIRMA: Bioforsk Nord, Tjøtta	
UTM 32 7564006 N 691556 Ø	Gnr/bnr. 68/48	AREAL (nåværende): 76 daa	AREAL etter evt.restaurering:	Del av verneområde? Vernet etter kulturminneloven

MÅL:

Hovedmål for lokaliteten:

Bevare en mosaikk av forskjellige kystlyngheityper på en av de nordligste forekomster i Norge

Konkrete delmål:

- (Helårs)beite skal holde kystlynghei i god hevd.
- Skjøtsel av kystlyngheia med beite skal bidra til å synliggjøre fornminnene.

Mål for bekjempelse av problemarter/gjengroing:

- Innslag og dekning av einer skal ikke øke.

AKTUELLE TILTAK:	Prioritering (år)	Ant daa og kostnad/daa	Kontroll: (Dato)
Generelle tiltak:			
Aktuelle restaureringstiltak, utover de generelle: -			
Aktuelle årlige skjøtselstiltak, utover de generelle:			
<ul style="list-style-type: none"> - Beite, gjerne helårsbeite (eller så lenge som mulig utover høsten) med hvitsau og utegangersau*. 	Årlig	76 daa	
<ul style="list-style-type: none"> - Evt. manuell rydding av vedvekster rundt kulturminner dersom beiting ikke er tilstrekkelig. 	Etter behov	1-2 m rundt fornminnene	
<p>* Helårsbeiting med utegangersau er ønskelig. I så fall trengs det solid gjerding (ut i sjøen) som kan stå imot høst- og vinterværet. Siden grunneieren ikke gir tillatelse til sviing grunnet den rike forekomsten av kulturminner, og hvis gjerding viser seg å være for krevende, kan det også vurderes å utelukke Holsøya som vinterbeiteområde slik at dyrene bare går på Holsmoa. Dette med tanke på at beitekvaliteten trolig ikke kan forbedres uten sviing hvor både fôrverdien til røsslyngen forbedres og einer og krekling forsvinner.</p>			

UTSTYRSBEHOV:

evt. ryddesag og ryddesaks

OPPFØLGING:

Skjøtelsplanen skal evalueres innen:

4-5 år

Behov for registrering av spesifikke artsgrupper: -

Tilskudd søkt år:	2012	Søkt til:	Skjøtelsplan
Tilskudd tildelt år:	2012 skjøtelsplan	Tildelt fra:	
Skjøtelsavtale parter:			

ANSVAR:

Person(-er) som har ansvar for iverksettelse av skjøtselsplanen.

Gårdbruker Jan Erik Storheil

Grunneier Tromsø Museum

Norsk Landbruksrådgiving Leknes v/Gustav Karlsen

Fylkesmannen i Nordland, Miljøvernavd. v/Ingvild Gabrielsen

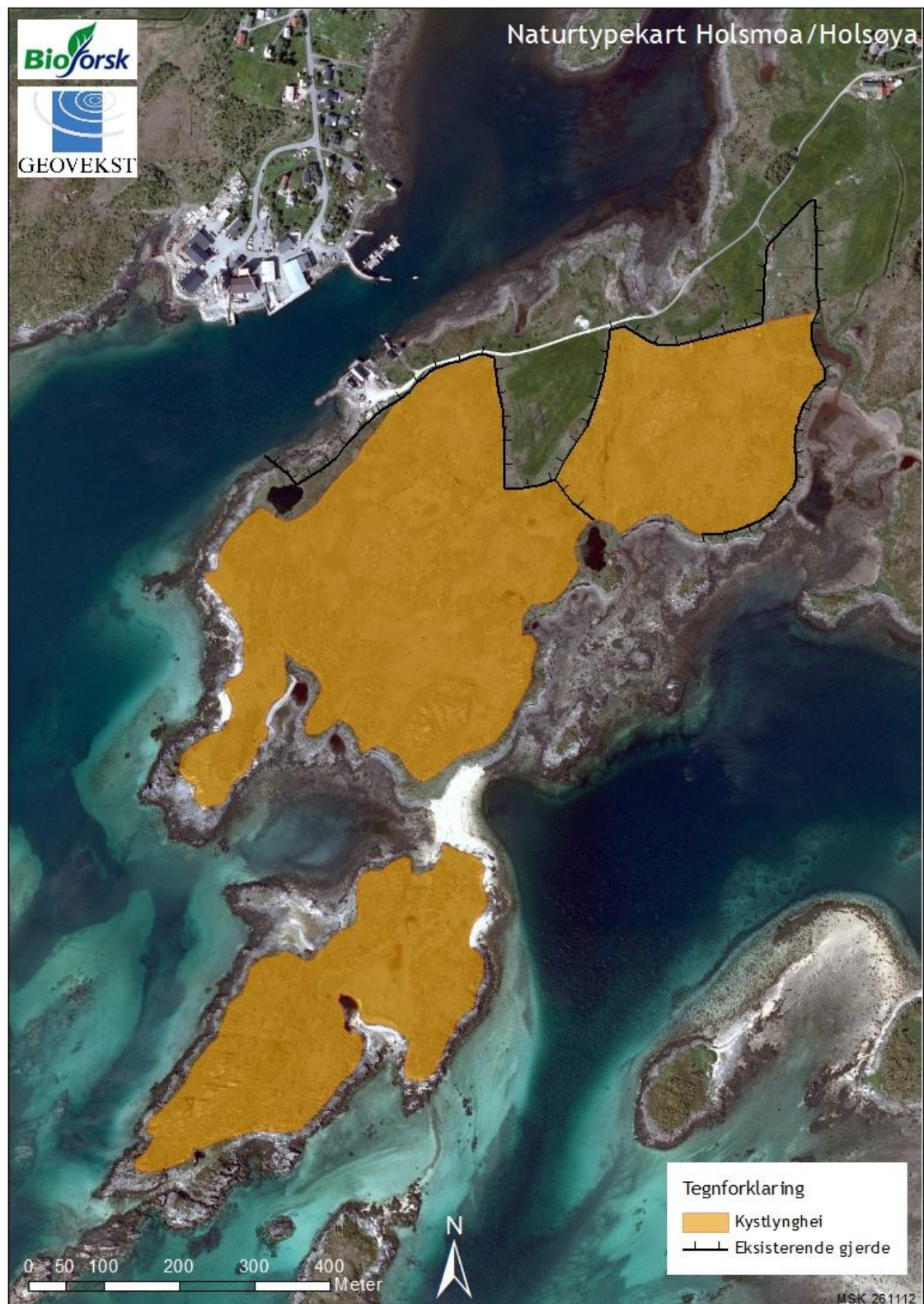
Kilder

Kaland & Kvamme 2012. Holsøy/Holsmoa ved Leknes, Vestvågøy kommune, Nordland. Avsnitt i Faggrunnlag for kystlynghei. Direktoratet for Naturforvaltning. Rapport 2012, s. 96-97.

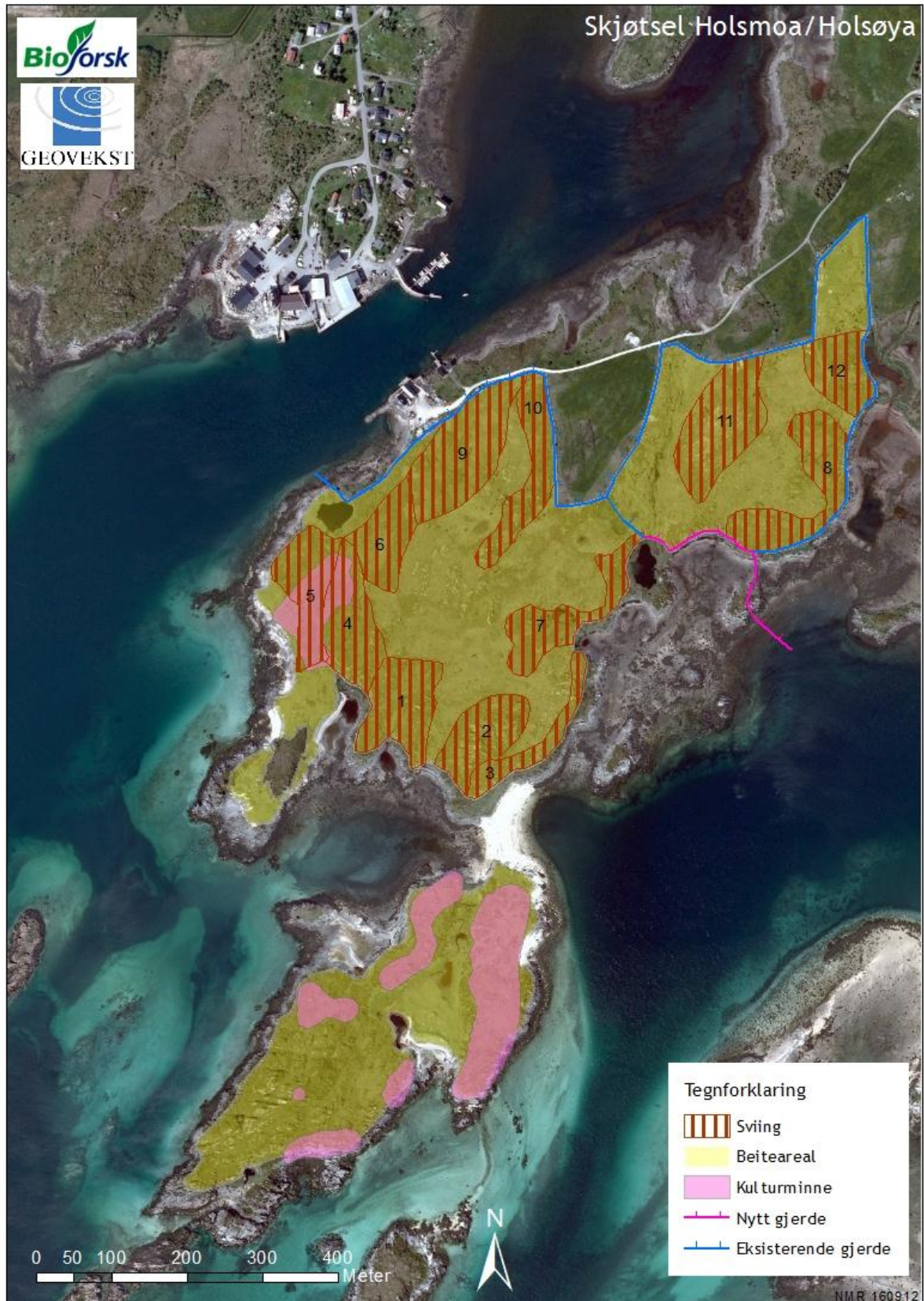
Vedlegg

- VEDLEGG 1 - Kart/ortofoto
- VEDLEGG 2 - Bilder
- VEDLEGG 3 - Retningslinjer for sviing på Holsmoa
- VEDLEGG 4 - Naturbaseregistrering Holsmoa og Holsøya, kulturlandskap
- VEDLEGG 5 - Kart over registrerte kulturminner på Holsmoa og Holsøya

VEDLEGG 1 – Kart/ortofoto

Figur 1. Oversikt over naturtypelokalitetene. Lokaliteten er nord er Holsmoa og består av kystlynghei som hovednaturtype i mosaikk med strandeng og myr. Lokaliteten i sør, Holsøya, består av kystlynghei i mosaikk med strandeng, myr og naturbeitemark.

Figur 2. Det anbefales (helårs)beiting og sviing som visualisert på ortofoto. Størrelse på sviflatene: 1 = 10,6 daa; 2 = 8,7 daa; 3 = 5,2 daa; 4 = 10,5 daa; 5 = 9,5 daa; 6 = 7,5 daa; 7 = 9,1 daa; 8 = 12,4 daa; 9 = 15,2 daa; 10 = 9,7 daa; 11 = 13,8 daa; 12 = 7,4 daa. Det anbefales også å sette opp et gjerde som er motstandsdyktig mot høst- og vintervær for å realisere helårsbeiting.

VEDLEGG 2 - Bilder

Bilde 1. Holsmoa. Stien på vestsida av lokaliteten med kystlynghei dominert av røsslyng på begge siden av stien.

Bilde 2. I den sørlige delen av Holsmoa er lokaliteten i større grad gjengrodd med einer og kratt enn i andre deler.

Bilde 3. I den sentrale delen av Holsmoa forekommer fuktig kystlynghei i mosaikk med terrengdekkende myr.

Bilde 4. Holsøya er rik av kulturminner.

VEDLEGG 3 - Retningslinjer for sviing

(etter SNO-retningslinjer, gjeldende fra 2011)

Før brenning

- Det er kommunen som er myndighet vedr. åpen brenning. Åpen brenning er bare tillatt dersom kommunen har åpnet opp for dette gjennom «forskrift om åpen brenning og brenning av avfall i småovner». Sjekk om kommunen har åpnet opp for dette. I motsatt fall må det søkes dispensasjon for forbudet.
- Stedlig politi skal alltid varsles i forkant av tidspunktet for brenning
- Brannvesenet skal alltid varsles i forkant av tidspunktet for brenning
- Naboer og grunneiere skal alltid varsles i forkant av tidspunktet for brenning
- Har en plan for hvordan brannen kan slukkes
- Planlegg godt hvor det skal brennes (se skjøtselskart med inntegnede sviflater)– en mosaikkstruktur mellom brente og ubrente flater er å foretrekke. Sviing i lynghei bør skje i mosaikk med flater på maks 10 dekar for å få best mulig variasjon. Finnes det naturlige avslutningslinjer (som stier, myrkanter eller tjern) eller må det brennes branngater? Ei branngate bør ha en bredde på 5-6 meter.
- Brenn alltid mens jorda er fuktig eller det er tele i jorda (seint høst til tidlig vår fram til senest 15. april). Senere må man søke spesielt om tillatelse.
- Det bør vises særlig aktsomhet ved sviing på tynt jordsmonn av hensyn til fare for erosjon og skader på fjell.
- Busker av vanlige treslag på over en meter skal kappes og fjernes før eller etter sviing i områder som er viktig for beiting, biologisk mangfold eller friluftsliv. Dette gjelder også einerbusker. De spisse kvistene står ellers ofte igjen etter sviing og kan forårsake jurbetennelse hos dyr som går på beite i disse områdene.
- Ta hensyn til fugl. Brenning bør skje før hekketiden..
- Ta hensyn til fornminner og kulturminner.

Under brenning

- Brenn bare under gunstige værforhold; laber bris er passe vindstyrke
- Vanligvis brenner man med vinden
- Ha godt mannskap og slukkeutstyr (brannvifter, spader med lang skaft, snøskuffer etc.)
- Brannen kan startes med en propanblåselampe. Det er en fordel å tenne på flere steder slik at det danner seg en brannfront
- Ved slukking; vær bak flammene og slukk brannen fra kilden. Slukk brannen på bakketoppen. Da mister flammene noe av kraften og er lettere å slukke.
- Bruk arbeidsklær av bomull eller ull, kraftige støvler, lue og arbeidshansker

Etter brenning

- Gå aldri fra et område hvor det fortsatt kommer røyk. Forsikre deg om at brannen er godt slukket
- Ha beredskap ved behov for etterslukking
- Få inn på kart hvilke områder som er brent og når de er brent
- Stedlig politi skal alltid varsles etter at brenningen er avsluttet
- Brannvesenet skal alltid varsles etter at brenningen er avsluttet
- Naboer og grunneiere skal alltid varsles etter at brenningen er avsluttet
- Svidde felt bør sjekkes for uønsket oppslag av fremmede og problematiske arter og trær 2-4 år etter sviing; evt. oppslag ryddes.

Spesielle hensyn for Holsmoa

Siden området har ikke blitt svidd før må man samle erfaring i de første årene om

- Hvordan sviing fungerer, f.eks. hvor det er skrint kan det være vanskelig å sette fyr på og at flammene går videre og ikke slukner med en gang
- Hvor fort regenererer seg røsslyng og annen vegetasjon etter brannen
- Hvor ofte bør man svi samme delflate. Dette er avhengig av røsslyngens evne til å regenerere, røsslyngens tilveksthastighet og en vurdering av problemarter som kan komme inn etter sviing. Antatt syklus ligger mellom hvert 10. og 15. år.
- etter første vellykket forsøk mulig å svi også to mindre delområder samme året når værforholdene er gunstige.
- Avgrensede sviflater (se kart) kan inneholde en del myrpartier som ikke kan/må svis.

VEDLEGG 4 - Naturbaseregistrering Holsmoa og Holsøya, kulturlandskap

KF00000581, Holsmoa og Holsøya

Kommune	Vestvågøy
Områdebeskrivelse	Blanding av lyng- og gressvegetasjon. Høy konsentrasjon av fornminner. Holdes i hevd ved beiting av sau.

Kulturlandskap

Samlet vurdering	Områder med stor verdi
Prioritering for forvaltning	Middels
Landskapsregion	Lofoten og Vesterålen
Hovedkategori landskap	
Kulturhistorisk interesse	Interessant
Botanisk-økologisk interesse	
Bruksgrad	I bruk

Kulturmarkstyper

Kulturmarkstype	Nåværendebruk	Tidligerebruk	Landskapsendring
Kystlynghei	Beite	Beite	

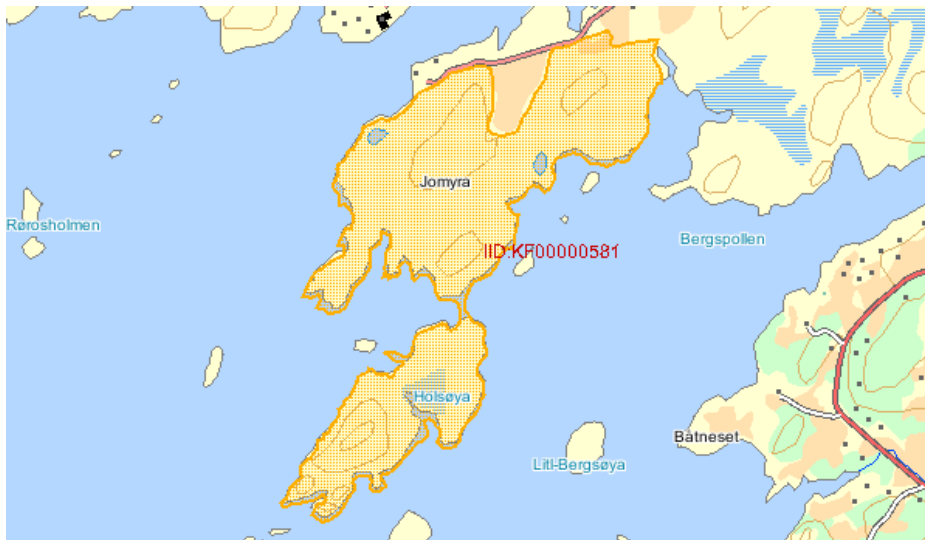
Andre opplysninger

Totalareal	409 daa
-------------------	---------

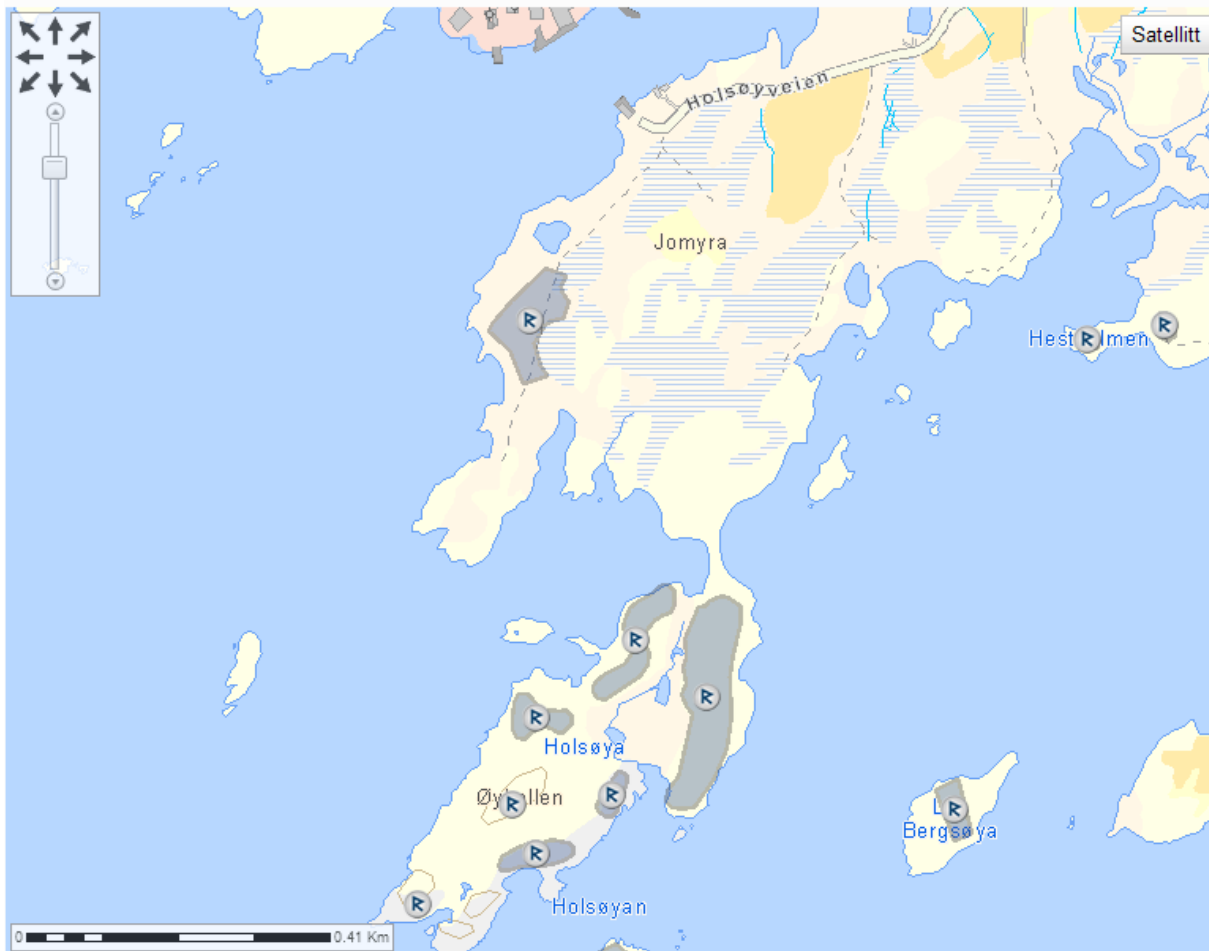
Kilder

Navn	Årstall	Tittel	Link	Kildetype
Vestvågøy kommune	2006	Verdifulle kulturlandskap i Vestvågøy. Regionalt/nasjonalt viktige lokaliteter		Litteratur

Kartutsnitt

VEDLEGG 5 - Kart over registrerte kulturminner på Holsmoa og Holsøya

Kart 1. Arkeologiske kulturminner på Holsmoa og Holsøya som er registrert i Askeladden-kulturminnedatabase.